

ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО

АНДРУЩЕНКО Наталія Олександрівна

УДК 378.147:005

**ФОРМУВАННЯ БАЗОВИХ УПРАВЛІНСЬКИХ КОМПЕТЕНЦІЙ У
МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ ЗАСОБАМИ
ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Вінниця – 2011

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Вінницькому національному технічному університеті, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, м. Вінниця.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Петрук Віра Андріївна,
Вінницький національний технічний університет,
кафедра вищої математики, професор, м. Вінниця.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Васянович Григорій Петрович,
Львівський науково-практичний центр
професійно-технічної освіти НАПН України,
завідувач відділу гуманітарної освіти, м. Львів;

кандидат педагогічних наук, доцент
Полещук Ірина Федорівна,
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-
економічного університету, доцент кафедри
«Фінансовий контроль і аналіз» м. Вінниця.

Захист відбудеться 14 червня 2011 р. о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д.05.053.01 у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського за адресою: 21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32, корпус № 2, зала засідань.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32).

Автореферат розіслано 13 травня 2011 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

А. М. Коломієць

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Наука управління, як і будь-яка інша галузь знань, ґрунтується на використанні історичного досвіду. Аналіз минулого в досліджуваній нами сфері дозволяє повніше збагнути сьогодення, щоб спрогнозувати певну сферу його майбутнього розвитку. Управління в умовах ринку поіменовано у менеджмент. Ця галузь розвивалася впродовж століть, до того, як стала самостійною галуззю науки. Значний вплив на формування менеджменту належить школам наукового управління.

Характерні риси менеджменту полягають у тому, що він орієнтує фірми на задоволення потреб ринку, на постійне підвищення ефективності виробництва, на волю в прийнятті рішень, на розробку стратегічних цілей і програм та їхнє постійне коректування в залежності від стану ринку. Найбільші корпорації, банки складають стрижень економічної і політичної сили великих націй. Від них, певною мірою, залежать уряди, більшість з них має транснаціональний характер, простираючи свої виробничі, розподільні, сервісні, інформаційні мережі по всьому світі. Отже, рішення менеджерів подібно рішенням державних діячів, які можуть визначати долі мільйонів людей та цілих держав.

Постійне збільшення обсягу знань, до якого необхідно вивести майбутнього фахівця за роки навчання у вищому навчальному закладі (ВНЗ), підвищення вимог до його професійної і спеціальної підготовки не може не викликати гостру потребу всебічного та глибокого дослідження системи формування в студентів професійних навичок, зовнішніх і внутрішніх чинників становлення фахівців з вищою освітою, розкриття закономірностей й особливостей професійної підготовки та застосування їх у навчально-виховному процесі.

В Україні високий рівень нестабільності зовнішнього середовища бізнесу проявляється незрівнянно сильніше, ніж у країнах з розвинутою економікою. Тому так важливо для вітчизняних менеджерів нове бачення управлінських проблем, їх вивчення і використання в практиці управління, що складає їхню компетентність. Майбутній фахівець з менеджменту має розуміти систематичні процеси, що управляють людською поведінкою, і використовувати їх, а мистецтво розуміння системи полягає в умінні доходити до причин, що лежать в основі змін.

Нині неможливо майбутніх менеджерів у ВНЗ озброїти всіма знаннями, вміннями і навичками, котрі їм будуть необхідні для подальшої роботи. Але мати «фаховий» світогляд, бути здатними до оперативного реагування на будь-які зміни в технологічному процесі, спроможними передбачити наслідки цих змін, планувати свої дії, самостійно визначати найбільш раціональні прийоми праці, управляти колективом є головними завданнями викладачів таких дисциплін, як «Управління персоналом», «Психологія управління та конфліктологія» (надалі «управлінських» дисциплін). Це спонукає педагогів шукати нові підходи до навчання. Адже саме від рівня підготовки фахівця, сформованості його професійних якостей значною мірою залежить успішне виконання соціального замовлення держави на фахівця з високою професійною компетентністю.

Дослідженню проблем формування людини, яка не тільки мислить, а й діє по-інноваційному, приділялась та приділяється належна увага вчених як у нашій країні, так і за її межами:

- методологічні засади сучасної філософії освіти та особистісно орієнтований підхід до сучасного освітнього процесу (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень, Г. Васянович та ін.);

- теорія неперервної професійної освіти (С. Гамараш, С. Гончаренко, Р. Гуревич, А. Гуржій, Н. Ничкало, С. Сисоєва та ін.);

- професійна підготовка фахівців у вищій школі (А. Алексюк, В. Бондар, Л. Барановська, О. Джеджула, І. Козловська, Л. Нічуговська та ін.);

- теоретичні положення організації навчально-виховного процесу у вищій школі, зокрема, другої вищої освіти (І. Зязюн, О. Романовський, В. Козаков та ін.);

- теорія організації і впровадження інтерактивних технологій навчання (В. Бурков, А. Вербицький, С. Гідрович, А. Дьомін, В. Петрук та ін.);

- рекомендації та ідеї в галузі підготовки менеджера і його професійної діяльності (Л. Бондарева, Л. Влодарска-Зола, Є. Воробьова, І. Герасимова, О. Деркач, О. Капітанець, Є. Кузьмін, В. Рубахін, М. Вебер, Ф. Тейлор, А. Файоль, О. Чернявський та ін.).

Як і в країнах близького та дальнього зарубіжжя, де відбувається орієнтація програм і педагогічних технологій на компетентнісний підхід, розвиток освіти України також характеризується активним впровадженням компетентнісного підходу до навчання. Але компетентнісна модель фахівця не є моделлю випускника ВНЗ, тому що компетентність пов'язана з практичним досвідом діяльності, якого майбутній менеджер у процесі навчання набути не в змозі. Тому виникає проблема наближення навчальної діяльності до професійної. Якщо загальні теоретичні питання компетентнісного підходу в педагогічній науці розроблено досить ґрунтовно (Н. Бібік, Л. Петровська, О. Пометун, О. Овчарук, О. Савченко та ін.), то реалізація його в процесі вивчення вищезгаданих дисциплін майбутніми менеджерами тільки починає розроблятися (Є. Воробйова, Н. Костриця, В. Свистун, В. Ягупов та ін.).

Недостатня розробленість питання формування управлінської компетентності майбутніх менеджерів економічного профілю підтверджується й виявленими в процесі їхньої підготовки суперечностями між:

- державними вимогами до підготовки конкурентоспроможних фахівців з менеджменту і низьким рівнем їхньої управлінської компетентності;

- якісною підготовкою та перепідготовкою майбутніх менеджерів, набуття ними необхідних професійних компетенцій і кількістю годин для аудиторних занять з дисциплін «Управління персоналом», «Психологія управління та конфліктологія»;

- необхідністю формування управлінської компетентності у майбутніх менеджерів та обмеженими можливостями її задоволення шляхом використання традиційних методів навчання;

- застосуванням інноваційних технологій навчання під час вивчення «управлінських» дисциплін та низьким рівнем організаційно-педагогічних умов

для цього (відсутність методичних матеріалів, неспроможність, а інколи й небажання викладачів впроваджувати вже розроблені методики в навчальний процес, нездатність розробляти власні та ін.).

Актуальність проблеми та необхідність розв'язання цих суперечностей визначили тему нашого дослідження: **"Формування базових управлінських компетенцій у майбутніх менеджерів економічного профілю засобами інтерактивних технологій"**.

Зв'язок теми з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження здійснювалось згідно з тематичним планом науково-дослідних робіт Вінницького національного технічного університету (ВНТУ) в межах теми 72-Д-189 «Дослідження особливостей та розробка структури і змісту магістерської підготовки з технічних наук у контексті методології генерації нових знань» № 0108 U 000666, що затверджена науково-технічною радою ВНТУ (протокол № 4 від 11.12.2008 року).

Тема дисертації затверджена Вченою радою Вінницького національного технічного університету (протокол № 6 від 29.11.2007 р.) та узгоджена у Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології НАПН України (протокол № 3 від 25.03.2008 р.)

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити методику формування базових управлінських компетенцій у майбутніх менеджерів економічного профілю.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що формування управлінської компетентності майбутнього менеджера економічного профілю якісно підвищиться через спрямований розвиток базових управлінських компетенцій на основі використання інтерактивних технологій навчання в процесі викладання «управлінських» дисциплін.

Відповідно до мети та гіпотези визначено такі **завдання** дослідження:

1. Проаналізувати особливості управлінської діяльності майбутнього менеджера в психологічній і педагогічній літературі та визначити: структуру управлінської компетентності менеджера; сутність поняття «управлінська компетентність»; означення поняття «управлінська компетентність майбутнього менеджера»; теоретично обґрунтувати та виокремити компоненти базового рівня управлінської компетентності майбутнього менеджера економічного профілю.

2. На основі аналізу сучасних інноваційних технологій розробити та експериментально перевірити методику формування базових управлінських компетенцій у майбутніх менеджерів економічних спеціальностей.

3. Визначити критерії, показники та рівні сформованості базових управлінських компетенцій у майбутніх менеджерів економічних спеціальностей.

4. Розробити інформаційно-методичне забезпечення формування базового рівня управлінської компетентності у майбутніх менеджерів в процесі вивчення «управлінських» дисциплін.

Об'єкт дослідження - професійна підготовка майбутніх менеджерів.

Предмет дослідження – формування управлінської компетентності майбутніх менеджерів економічного профілю.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань, досягнення мети й перевірки гіпотези використовувався такий комплекс взаємопов'язаних методів дослідження:

теоретичні (аналіз, синтез, порівняння, моделювання, систематизація, узагальнення) – теоретичний аналіз історичної, педагогічної, психологічної, методичної наукової літератури з теми дослідження з метою відбору й осмислення фактичного матеріалу, аналіз концепцій, теорій і методик, що мав на меті виявлення шляхів розв'язання досліджуваної проблеми, моделювання різноманітних ігрових ситуацій, максимально наближених до майбутньої управлінської діяльності менеджерів-економістів;

емпіричні (педагогічне спостереження, анкетування, тестування), які застосовувалися з метою виявлення рівня управлінської підготовки студентів на п'ятому курсі навчання денної форми та на першому курсі навчання факультету перепідготовки кадрів заочної форми навчання;

педагогічний (констатувальний, формувальний) *експеримент* для перевірки впливу запропонованої методики формування базових управлінських компетенцій на рівень здатності до управлінської діяльності майбутніх менеджерів економічного профілю;

математичні – статистичні методи аналізу одержаних даних з метою виявлення достовірності одержаних результатів.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилась у Вінницькому національному технічному університеті, а також у Білоцерківському національному аграрному університеті, Придніпровській державній академії будівництва та архітектури (Інститут безперервної фахової освіти), Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького. Основною базою експериментальної роботи був Вінницький національний технічний університет. Усього в експерименті взяли участь 563 студенти та 10 викладачів.

Наукова новизна і теоретичне значення одержаних результатів полягає в тому, що *вперше*:

- визначено та теоретично обґрунтовано базові управлінські компетенції майбутніх менеджерів економічного профілю (компетенції планування, аналізу та прийняття рішення, комунікативна компетенція та компетенція контролю конфліктних ситуацій), що їх мають формувати викладачі «управлінських» дисциплін;

- теоретично обґрунтовано, розроблено та реалізовано в практиці навчання методику формування базових управлінських компетенцій майбутніх менеджерів засобами інтерактивних технологій;

- уведено до наукового обігу поняття «базові управлінські компетенції»;

- *уточнено* поняття «управлінська компетентність», «інтерактивні технології навчання» та взаємозв'язок між поняттями «інноваційні методи навчання», «інтерактивні технології навчання» та «інтерактивні методи навчання»;

- *дістали подальшого розвитку* інтерактивні технології навчання студентів економічних спеціальностей.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в: удосконаленні навчальних та робочих навчальних програм дисциплін «Управління персоналом», «Психологія управління», «Конфліктологія», структурних компонент методики їх навчання (мета, завдання, зміст, засоби організації навчання); створенні інформаційно-методичного забезпечення формування базових управлінських компетенцій у студентів економічного менеджменту, а саме: розроблено та впроваджено в навчальний процес ВНЗ навчальний посібник для практичних та семінарських занять «Психологія управління та конфліктологія»; методичні вказівки до виконання контрольних робіт з дисципліни «Психологія управління та конфліктологія».

Основні положення і рекомендації **впроваджено** в діяльність Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (довідка № 1737/01-11 від 28.10.2009 р.), Білоцерківського національного аграрного університету (довідка № 206/03-12 від 28.12.2009 р.), Придніпровської державної академії будівництва та архітектури, Інститут безперервної фахової освіти (довідка № 111 від 14.05.2010 р.), Вінницького національного технічного університету (довідка № 11/27 від 10.06.2010 р.).

Апробація результатів дослідження. Проміжні та прикінцеві результати дослідження обговорювалися на 11 науково-практичних конференціях, зокрема: VIII Міжнародній науково-практичній конференції «Гуманізм та освіта» (Вінниця, 2006); на II Міжнародній науково-практичній конференції «Модернізація освіти: пошуки, проблеми, перспективи» (Масандра, 2007); на VIII Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми» (Вінниця-Київ, 2008); на IX Міжнародній науково-практичній конференції «Гуманізм та освіта» (Вінниця, 2008); на 8-мій Міжнародній міждисциплінарній науково-практичній школі-конференції (Харків, 2008); на XXXVIII науково-технічній конференції професорсько-викладацького складу, співробітників та студентів університету з участю працівників науково-дослідних організацій та інженерно-технічних працівників підприємств м. Вінниці та області (Вінниця, 2009); на Міжнародній науково-практичній конференції «Вища школа: удосконалення якості підготовки фахівців» (Черкаси, 2009); на Міжнародній науково-практичній конференції «Викладач і студент: умови особистісного і професійного зростання» (Черкаси, 2009), на XXXIX науково-технічній конференції професорсько-викладацького складу, співробітників та студентів університету з участю працівників науково-дослідних організацій та інженерно-технічних працівників підприємств м. Вінниці та області (Вінниця, 2010); на Міжнародній науково-практичній конференції «Вища школа: національні пріоритети і європейські орієнтири» (Черкаси, 2010), на X Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми» (Вінниця, 2010).

Публікації. Основні положення та результати дослідження опубліковано у 18 публікаціях, з них 12 – у провідних фахових виданнях, з переліку ВАК України з

педагогічних наук (10 одноосібних), 4 – у збірниках праць та тезах наукових конференцій різного рівня, 1 - навчальний посібник для практичних та семінарських занять, 1 – методичні вказівки.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, переліку умовних скорочень, 5 додатків. Загальний обсяг дисертації становить 274 сторінки, в тому числі 184 сторінки основного тексту дисертації, 12 рисунків на 5 сторінках, 19 таблиць на 7 сторінках. Список використаних джерел містить 231 найменування за наскрізною нумерацією, з них 13 іноземною мовою.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність дослідження; визначено його мету, об'єкт, предмет та завдання, сформульовано гіпотезу дослідження, визначено методи дослідження, розкрито наукову новизну і практичне значення роботи, особистий внесок здобувача, наведено відомості про апробацію та впровадження результатів роботи.

У *першому розділі* – **«Теоретичні основи формування управлінської компетентності майбутніх менеджерів»** – розглянуті питання теорії управління як методологічної основи компетентності менеджера; проблеми сутності і структури професійної діяльності менеджера та сутності поняття «управлінська компетентність» в психологічній та педагогічній літературі.

Аналіз теоретичних основ формування управлінської компетентності майбутніх менеджерів показав, що підготовка сучасних менеджерів-професіоналів неможлива без знання науки управління, яка включає в себе теорію психології управління. Тому нами ретроспективно розглянуто школи наукового управління та досліджено наявні моделі управління (американська, японська, англійська, німецька, французька та ін.). Виявлено, що значний вплив на формування менеджменту мали школи наукового управління (класична (адміністративна) школа, школа психології і людських відносин, школа науки управління (кількісна школа)), а також такі видатні представники цих шкіл, як Ф. Тейлор, А. Файоль, Е. Мейо й ін.

У сучасних умовах перебудови економіки на основі ринкових відносин одним із пріоритетних її напрямів є вироблення основних теоретичних і методологічних позицій з використання менеджменту в практичній діяльності українських організацій. Від компетентності майбутніх менеджерів залежить пошук нових конкретних і реальних шляхів удосконалювання системи управління, вироблення позиції з різних проблем управління стосовно ринкових умов на основі творчого переосмислення передового зарубіжного досвіду з урахуванням національних традицій. Без знання головних засад психології управління на успішну організацію та управління навіть найменшою фірмою чи підприємством не варто сподіватись.

У процесі аналізу науково-педагогічних джерел з підготовки та професійної діяльності менеджерів (О. Деркач, П. Друкер, А. Журавльов, Л. Карашук, Є. Кузьмін, Е. Мейо, Л. Нічуговська, О. Романовський, Л. Товажнянський,

Ф. Тейлор, Л. Уманський, А. Файоль та ін.) виявлено особливості управлінської діяльності майбутнього менеджера, зокрема, що ефективність діяльності залежить від оптимальності регламентації його функцій, їх змісту та послідовності виконання на всіх етапах процесу управління. Тому майбутній фахівець з менеджменту має розуміти систематичні процеси, що управляють людською поведінкою, і використовувати їх, а мистецтво розуміння системи полягає в умінні доходити до причин, які лежать в основі змін.

На основі теоретичного аналізу різноманітних підходів учених до понять «компетенція» та «компетентність», їх взаємозв'язку, «професійна компетентність», «професійні компетенції» визначено, що нині здійснюється активний пошук визначення «формули компетентності», її властивостей та критеріїв. Це, насамперед, пов'язано з тим, що сам термін використовується в багатьох випадках ще на рівні інтуїції для визначення достатнього рівня як кваліфікації фахівця, так і його професіоналізму.

Поняття «професійна компетентність» з освітянської точки зору визначено нами як набуття системи знань, умінь і навичок, що забезпечують можливість виконання професійних обов'язків певного рівня, а компонентами професійної компетентності – професійні компетенції. На основі цих ключових понять нами з'ясовано поняття «управлінська компетентність», «управлінська компетентність майбутнього менеджера», «базові управлінські компетенції».

Управлінська компетентність має комплексний характер. У правовому аспекті – це владний акт суб'єкта керування, в якому він виражає свою волю, реалізує надані йому владні повноваження і несе відповідальність за його наслідки. З іншого боку, управлінська компетентність є актом соціальним, оскільки приймається людьми і стосується людей. Вона є й психологічним актом, тому що становить результат розумової діяльності людини та її вольового зусилля.

У другому розділі – «Інтерактивні технології формування базових управлінських компетенцій у майбутніх менеджерів економічного профілю» – визначено та обґрунтовано базові управлінські компетенції, ретроспективно проаналізовано застосування інноваційних технологій навчання у ВНЗ за кордоном та в Україні, розроблено методику формування базових управлінських компетенцій у майбутніх менеджерів економічних спеціальностей під час вивчення «управлінських» дисциплін, виявлено критерії, показники, методи їх діагностики та рівні сформованості базових управлінських компетенцій.

Згідно з теорією управління найважливішою функцією управління підприємством є планування. Майбутній менеджер має бути компетентним, у першу чергу, в сфері планування, аналізу та прийняття рішень, тому складовими базового рівня управлінської компетентності майбутнього менеджера з економічною освітою виокремлено *компетенції планування, аналізу та прийняття рішення*.

Планування віднесено до складових базових компетенцій, тому що це і є відповідною ланкою в циклі управління. Планування – перший і найважливіший етап управління, що його має опанувати майбутній фахівець з менеджменту. В плануванні обов'язково враховується аналіз вихідної ситуації як передумови для

прийняття управлінських рішень. Наступною базовою управлінською компетенцією, яку має набути майбутній менеджер під час навчання у ВНЗ, є компетенція прийняття рішень.

Процес прийняття рішення іноді розглядається як раціональний процес, тобто як серія стадій і етапів, через які менеджер має пройти від початку і до кінця, щоб дійти до повного виконання рішення й усунення виниклої проблеми. Раціональний процес прийняття управлінських рішень відображається в такій послідовності: діагностика проблеми, що виникла; збирання інформації, що стосується проблеми; аналіз одержаних даних; розробка варіантів розв'язання проблеми; вибір оптимального варіанта вирішення проблеми; прийняття остаточного рішення.

До базових управлінських компетенцій майбутнього менеджера віднесено *комунікативну компетенцію*.

Під поняттям «комунікативна компетенція», як це тлумачиться у соціально-психологічному словнику, який складений О. Кузьміною та В. Семеновою, розуміється «орієнтованість у різних ситуаціях спілкування, що базується на знаннях і відчуттях досвіду особистості, здатності ефективно взаємодіяти з іншими завдяки розумінню самого себе та інших у процесі постійної зміни психічного стану, міжособистісних відносин та умов соціальної сфери».

У психологічній та педагогічній літературі виокремлюються суттєві і загальні риси цього поняття. Головною рисою, що об'єднує всі проаналізовані підходи до поняття комунікативної компетенції, є здатність ефективно брати участь у спілкуванні. Якщо вважати, що будь-яка людина, яка одержала вищу освіту, – потенційний лідер-керівник, то це автоматично означає, що вона вміє спілкуватися зі своїми підлеглими.

Отже, в базові управлінські компетенції майбутніх менеджерів-економістів внесено комунікативну компетенцію, що ґрунтується на здатності спілкуватися, знанні методів взаємодії та їх ефективного використання у процесі роботи за фахом.

Не можна уявити майбутнього управлінця без наявності здатності передбачати та, за умови виникнення, розв'язувати конфліктні ситуації, тому до базових управлінських компетенцій майбутнього менеджера віднесено *компетенцію контролю конфліктних ситуацій*.

Багато вчених досліджували й досліджують різні чинники проблем конфліктів (В. Агєєва, В. Андрєєва, О. Анцупова, А. Бузнік, В. Васильєва, А. Гірник, Н. Гришина, Н. Дорошенко, Т. Драгунова, Т. Дуткевич, С. Єріна, Е. Кіршбаум, М. Коряк, А. Лебєдєв, М. Новіков, В. Левкович, Л. Петровська, М. Пірен та ін.). Переважна більшість з них згодні з тим, що основою будь-якого конфлікту є суперечність, а вже вона призведе до конфлікту за умови, що ця суперечність усвідомлюється людиною як значуща.

Студенти мають з'ясувати: якщо існує конфлікт, то, звичайно, має бути його протилежність, і такою протилежністю конфлікту є згода, мир, єдність, інтеграція, співробітництво, згуртованість; що в основі будь-якого конфлікту лежить ситуація, яка містить в собі або протилежні позиції сторін з будь-якого питання, або

протилежні цілі, або засоби їх досягнення в даних обставинах, або незбігання інтересів, бажань опонентів і т. п.; що конфліктні ситуації також можуть виникнути з ініціативи опонентів або об'єктивно; що в розвитку кожного конфлікту можна фіксувати виникнення нової конфліктної ситуації, її зникнення і припинення інциденту. Таким чином, знання того, що конфлікт може бути функціональним (корисним для членів трудового колективу та організації в цілому) й дисфункціональним, що знижує працездатність, особисту задоволеність, ліквідує співпрацю між членами колективу. Це все допоможе майбутньому менеджеру виконувати свої управлінські функції.

Для цього майбутньому фахівцю-управлінцю необхідно набути знання, вміння та навички конструктивного й успішного контролю над конфліктними ситуаціями, вирішення конфлікту, що складають компетенцію контролю конфліктних ситуацій. Конфлікти, що перетворені в прекрасний навчальний матеріал, можуть слугувати засобом для набуття студентами навичок їх розв'язування.

Отже, до складових базового рівня управлінської компетентності майбутніх менеджерів під час навчання у ВНЗ віднесено: *компетенції планування, аналізу та прийняття рішення; комунікативну компетенцію; компетенцію контролю конфліктних ситуацій.*

Нині досить гостро постає питання зміни форми навчання та виховання з жорсткої, авторитарної на навчання та виховання, занурені у спілкування, адже студент прийшов з метою навчитися, а викладач – щоб поділитися своїми знаннями, а не повчати, тому ролі студента і викладача мають бути в певній рівновазі.

Аналіз психологічної та педагогічної літератури, а також педагогічного досвіду дозволив з'ясувати поняття «педагогічна технологія» як науково обґрунтований вибір характеру впливу на процес організованого педагогом взаємодія з студентами, виробленого з метою максимального розвитку особистості як суб'єкта навколишньої дійсності.

Поняття «інноваційні технології навчання», «інтерактивні технології навчання», «інноваційні методи» та їх взаємозв'язок між собою донині залишаються на рівні обговорення науковцями. Під *інноваційними технологіями навчання* (ІТН) розуміємо радикально нові чи вдосконалені технології, що істотно поліпшують умови самого процесу навчання. Сутність поняття *інтерактивні технології навчання*, котрі вважаємо частиною інноваційних технологій, трактуємо згідно з означенням самих слів «інтерактив» (пер. з англійської «inter» – «взаємний», «ast» – діяти) - взаємодія та «технологія» (від грецького *τεχνολογια*) - майстерність. Отже, основою інтерактивного навчання є майстерність взаємодії в навчанні, а компонентами інтерактивних технологій вважаємо *інтерактивні методи навчання* з використанням технічних засобів (комп'ютерна підтримка та ін.) і методичних матеріалів.

Обсяг інформації, котру має опанувати студент, все збільшується, але в цьому процесі збільшення обсягу інформації відсутня його власна діяльність. Розв'язати цю проблему, хоча б частково, можна за допомогою використання,

водночас з традиційними, інтерактивних методів навчання. В школах західних країн широко використовуються ділові та симуляційні ігри, кейс-стаді, головним чином, для формування практичних умінь та навичок спілкування іноземною мовою, розв'язання завдань управління економікою, будівництвом тощо. Такі ігри застосовуються у військовій справі, де метою є надбання досвіду. Знайшли своє застосування і навчальні ігри, котрі використовують під час викладання більшості спеціальних дисциплін, загальних принципів, методів моделювання, математичних і наукових підходів до виробничих проблем.

На нинішньому етапі в Україні є певні напрацювання з проблем застосування інтерактивних методів навчання, про що свідчать дослідження вчених В. Козакова, Д. Панькова, В. Петрук, М. Скрипник, В. Хрістенко, Є. Хруцького та інших.

Спираючись на дослідження вчених, зроблено висновок, що найбільш вдалим інтерактивним методом формування базових управлінських компетенцій майбутніх менеджерів може слугувати ігрова форма навчання (під терміном «ігрова форма навчання» розуміємо ділові ігри та елементи ділових ігор, які вбудовані у методику інших інтерактивних технологій), тому що ігрова діяльність виконує комунікативну, ігротерапевтичну, діагностичну, соціалізаційну та інші функції.

Ураховуючи багаторічний досвід викладання спеціальних дисциплін з управління персоналом, ми висунули припущення, що оптимальним варіантом методики викладання спецдисциплін може бути поєднання традиційних та інноваційних методів навчання. Саме інтерактивні технології навчання, основу яких складають інтерактивні методи, забезпечують усвідомлену, зацікавлену розумову діяльність майбутніх менеджерів, а також активне сприйняття теоретичного матеріалу в навчальному процесі та розвиток навичок самостійного вироблення рішень з проблемних питань.

Аналіз наявних інноваційних технологій навчання допоміг виокремити інтерактивні методи навчання, які взяті за основу, та розробити власні, що в поєднанні з традиційними методами дали змогу запропонувати методику формування базових управлінських компетенцій у майбутніх менеджерів економічного профілю в процесі вивчення дисциплін «Управління персоналом», «Психологія управління та конфліктологія». Розроблена методика поєднує традиційні методи та інтерактивні технології навчання, до складу яких включено: власні розробки ділових ігор та адаптовані до використання в процесі навчання студентів спеціальності «Менеджмент організацій» ідеї інших дослідників; дискусії, «конференції», під час яких студенти аналізують програні сценарії, помилки та досягнення або причини конфліктів, що виникли під час інтерактивних занять, й оцінюють результати їх розв'язання. В розробленій методиці формування базових управлінських компетенцій у майбутніх менеджерів економічного профілю передбачена комп'ютерна підтримка у вигляді запропонованих електронних версій методичних матеріалів для підготовчих етапів ігор, систем стимулювання та анкети для анонімного оцінювання роботи «управлінського персоналу».

Для виявлення рівнів сформованості базових управлінських компетенцій у майбутніх менеджерів економічних спеціальностей нами розроблені відповідні

критерії (теоретичні знання з вивчених дисциплін «Управління персоналом», «Психологія управління» та «Конфліктологія»; управлінські вміння з дисциплін; професійно значущі управлінські якості), їх показники та методи діагностики.

У психологічній та педагогічній літературі чимало підходів до розгляду показників, за якими оцінюють рівні знань, умінь та навичок. Проте кількісна оцінка здібностей та здатності майбутніх випускників ВНЗ і шкіл залишається на рівні досліджень і обговорення думок.

Для оцінювання засвоєних теоретичних знань та набутих практичних умінь нами обрана чотирирівнева шкала (низький, середній, достатній, високий рівні), яка відповідає прийнятим у ВНЗ оцінкам (незадовільно, задовільно, добре, відмінно). Для кількісної оцінки рівня сформованості здатності до управлінської діяльності вибрано рангову оцінку для одержання значень коефіцієнта здатності ($K_{зд} \in [0;1]$) до управлінської діяльності, яка теж має чотирирівневу шкалу оцінювання (0; 1; 2; 3). Це дало нам можливість підрахувати оцінку загального рівня сформованості базових управлінських компетенцій в експериментальній та контрольній групах під час проведення педагогічного експерименту.

У третьому розділі – **«Організація та результати педагогічного експерименту»** – розглянуто організацію експерименту; методами математичної статистики проаналізовано результати педагогічного експерименту та зроблено висновки щодо ефективності запропонованої методики формування базових управлінських компетенцій у майбутніх менеджерів економічного профілю.

Експериментальне дослідження проводилося з 2004 по 2010 рік і складалося з кількох взаємопов'язаних етапів.

На аналітико-констатувальному етапі (2004 – 2007 рр.) вивчалися теоретико-методологічні передумови, вихідні принципи та методики дослідження, стан досліджуваної проблеми, уточнювався понятійний апарат, обґрунтовувалися концептуальні ідеї, об'єкт, предмет, мета і гіпотеза, визначались завдання дослідження. На підставі аналізу педагогічної літератури відповідно до компетентнісно-орієнтованого підходу в навчанні було з'ясовано та виокремлено базові управлінські компетенції майбутніх менеджерів економічного профілю, визначено критерії, показники й рівні для оцінювання їх сформованості під час вивчення дисциплін «Управління персоналом», «Психологія управління» та «Конфліктологія», проводився констатувальний експеримент.

На формувальному етапі експерименту (2007-2009 рр.), проведено дослідно-експериментальну перевірку ефективності запропонованої методики формування базового рівня управлінської компетентності майбутніх менеджерів економічного профілю.

На завершально-узагальнювальному етапі (2009 – 2010 рр.) педагогічного експерименту методами математичної статистики проаналізовано результати одержаних даних, зіставлено експериментальні результати з метою, гіпотезою і завданням, сформульовано основні висновки та визначено перспективи подальших досліджень, впроваджено одержані результати у навчальний процес вищих навчальних закладів; видано навчально-методичний посібник «Психологія управління та конфліктологія».

Було визначено обсяг вибіркової сукупності і однорідність контрольних та експериментальних груп. Для підтвердження однорідності груп за результатами середнього бала диплома бакалавра використано критерій згоди Пірсона, який дозволяє порівняти емпіричні розподіли однієї й тієї самої ознаки в декількох незалежних вибірках.

Діагностику виявлення рівнів сформованості базових управлінських компетенцій проведено на основі результатів: іспитів і заліків; тестування (в тому числі і комп'ютерного); контрольних робіт; рейтингів за модулі; експертного оцінювання; самооцінювання студентів; спостереження викладачів.

Кількісні дані для перевірки гіпотези щодо впливу запропонованої методики формування базових управлінських компетенцій у майбутніх менеджерів-економістів були одержані в результаті аналізу успішності студентів з «управлінських» дисциплін (оцінки за іспит), здатності до управлінської діяльності (кількісна ознака варіаційного ряду, яка виражена коефіцієнтом здатності - рейтингова оцінка під час проведення інтерактивних занять та анкетування студентів).

Для наочності і зручності числових (відсоткових) показників були побудовані гістограми і діаграми. Враховуючи те, що відсотковий аналіз не завжди може відповісти на питання ефективності запропонованих методик, тому поряд із застосуванням традиційних методів статистичного аналізу результатів педагогічного експерименту (критерій Пірсона) використано порівняння числових характеристик (статистичної середньої і дисперсії - квадрата відхилення від середнього значення) двох вибірок.

Оцінка загального рівня сформованості базових управлінських компетенцій майбутніх менеджерів економічних спеціальностей, а саме: компетенції планування, аналізу та прийняття рішення, комунікативної компетенції та компетенції контролю конфліктних ситуацій, виводилася за методикою, яка запропонована М. Грабарем та К. Краснянською. Методика ґрунтується на застосуванні формули, що враховує всі складові, що досліджувалися як критерії за показниками рівнів. Для нашого дослідження цих критеріїв три: K_1 – засвоєння теоретичних знань, K_2 – набуті практичні вміння, K_3 - здатності до управлінської діяльності, отже

$$U = \frac{K_1 + K_2 + K_3}{3}.$$

Для виявлення рівня сформованості базових управлінських компетенцій в експериментальній та контрольній групах складено шкалу для оцінки загального рівня: низький ($U \leq 3,03$); середній ($3,04 \leq U \leq 3,46$); достатній ($3,47 \leq U \leq 3,90$); високий ($3,91 \leq U \leq 4,33$).

На користь запропонованої методики навчання «управлінським» дисциплінам з метою формування базових управлінських компетенцій свідчать діаграми результатів (рис. 1) формувального етапу педагогічного експерименту.

Порівняння відповідних значень у діаграмах свідчить, що запропонована методика на основі інтерактивних технологій зменшує низький (на 6%), середній

(на 13%) та збільшує достатній (на 8%) і високий (на 11%) рівні сформованості базових управлінських компетенцій у майбутніх менеджерів.

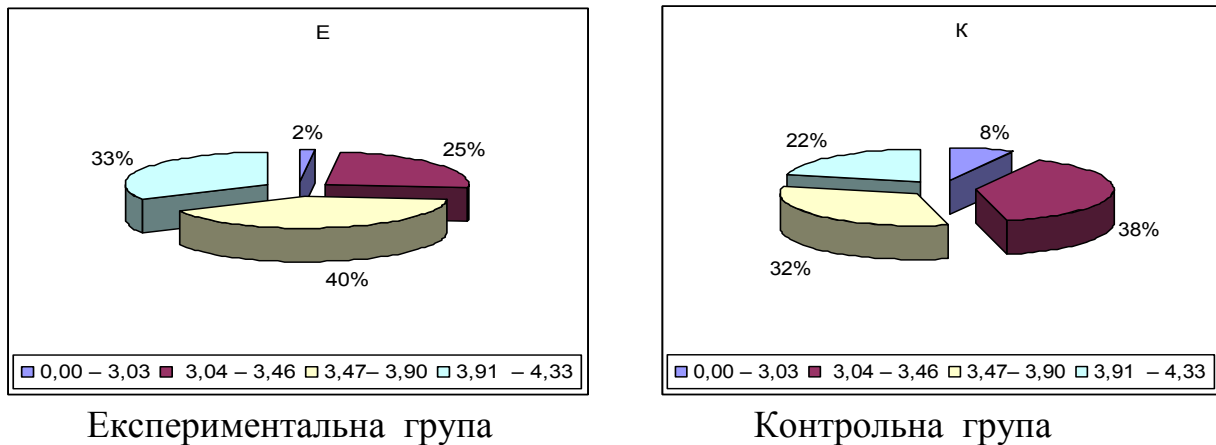

Рис. 1. Діаграми сформованості базових управлінських компетенцій у майбутніх менеджерів економічного профілю

Одержані результати щодо динаміки рівнів сформованості базових управлінських компетенцій у майбутніх менеджерів економічного профілю підтвердили висунуту в дослідженні гіпотезу з надійною ймовірністю 95% на користь запропонованої методики навчання «управлінським» дисциплінам, що вдало поєднує традиційні та інтерактивні технології навчання.

ВИСНОВКИ

Результати дослідження дозволяють зробити такі висновки:

1. На основі аналізу психологічної та педагогічної літератури виявлено, що управлінська діяльність становить певну сукупність як загальнотеоретичних, так і спеціальних управлінських та психологічних знань, певних умінь і навичок, без оволодіння якими майбутнім менеджером економічного профілю неможливе ефективне здійснення та корекція своєї подальшої професійної діяльності.

Проведений аналіз педагогічної літератури з питань компетентності дав змогу з'ясувати, що *управлінська компетентність* менеджера має складну структуру, що містить функціонально пов'язані між собою компоненти: *потребнісно-мотиваційний; операційно-технічний; рефлексивно-оцінювальний.*

Але однозначного визначення поняття «управлінська компетентність» досі немає, тому під «управлінською компетентністю» ми розуміємо здатність до реалізації наданих владних повноважень та відповідальність за наслідки результатів управління. «*Управлінська компетентність майбутнього менеджера*» - це наявність високого рівня теоретичних знань з теорії управління персоналом, питань психології управління та конфліктології, здатність до практичної реалізації одержаних знань (уміння планувати роботу колективу, приймати оптимально правильні рішення та спроможність передбачати, а, за умови виникнення,

розв'язувати конфлікти, прогнозувати очікувані результати, корегувати та рефлексувати власну діяльність).

Сутність поняття «*базові управлінські компетенції*» ми розуміємо як ключові компоненти базового рівня управлінської компетентності, що його повинен мати випускник-менеджер після вивчення управлінських дисциплін. Аналіз науково-педагогічних джерел та власний досвід викладання «управлінських» дисциплін дав можливість визначити базові управлінські компетенції майбутнього менеджера економічного профілю, а саме: *компетенції планування, аналізу та прийняття рішення, комунікативну компетенцію та компетенцію контролю конфліктних ситуацій*.

2. На основі сучасних інноваційних технологій підготовки фахівців економічного спрямування нами розроблено методика формування базових управлінських компетенцій у майбутніх менеджерів економічного профілю. Запропонована методика логічно поєднує традиційні (44%) методи з застосуванням елементів проблемного навчання та інтерактивні (56%) технології навчання (відомі та адаптовані до використання в процесі підготовки майбутніх менеджерів економічного профілю ділові ігри «Страйк», «Маски», «Мозковий штурм»; розроблені нами ділові ігри «Фармацевт», «Стратег», «Деспот», «Актори», «КВК-колоквиуми»; дискусії, «конференції», під час яких студенти аналізують програні сценарії, помилки та досягнення або причини конфліктів, що виникли під час інтерактивних занять, та оцінюють результати їх розв'язання), що ґрунтуються на компетентно-орієнтованому підході до навчання дисциплінам: «Теорія управління», «Психологія управління та конфліктологія» з комп'ютерною підтримкою (електронні версії методичних матеріалів для звичайних занять і різних етапів ігор, систем стимулювання, анкет для анонімного оцінювання роботи «управлінського персоналу» в грі та ін.).

3. Використовуючи підходи вчених В. Безпалька та А. Соловова до визначення показників рівня засвоєння навчального матеріалу, нами розроблено критерії, показники та рівні сформованості базових управлінських компетенцій. До критеріїв віднесено: теоретичні знання з вивчених дисциплін «Управління персоналом», «Психологія управління» та «Конфліктологія» (показник: сукупність теоретичних знань з основних питань «управлінських» дисциплін); управлінські вміння (показник: використання теоретичних знань у процесі розв'язання управлінських задач); професійно значущі управлінські якості (показник: здатність до управлінської діяльності - спроможність передбачати наслідки керування, оцінювати власну діяльність; вибирати стратегію поведінки, виходячи з адекватної оцінки себе і конкретної ситуації). Відповідно до критеріїв та показників розроблено рівні сформованості базових управлінських компетенцій у майбутніх менеджерів - низький, середній, достатній, високий.

Результати педагогічного експерименту показали позитивний вплив запропонованої методики на формування базових управлінських компетенцій у майбутніх менеджерів економічного профілю, а саме: підвищення *високого* рівня засвоєних знань та набутих практичних умінь у на 10,6%; здатності до управлінської діяльності (проведено за кількісною ознакою варіаційного ряду, яка

виражена коефіцієнтом здатності K_{30}) на 13,9%; сформованості базових управлінських компетенцій (проведено за критерієм загального рівня сформованості базових управлінських компетенцій - U) на 11% в експериментальній групі у порівнянні з контрольною.

Для виявлення значущості відмінностей одержаних відсоткових результатів та підтвердження гіпотези щодо ефективності розробленої методики були використані методи математичної статистики (визначення обсягу вибіркової сукупності та виявлення розбіжностей між успішністю в контрольній та експериментальній групах за критерієм згоди Пірсона; діагностика та динаміка рівнів засвоєння знань і набутих умінь з управлінських дисциплін у вигляді таблиць, гістограм та діаграм; порівняння числових характеристик (середніх та дисперсій) у двох вибірках), які повністю з надійною ймовірністю 95% підтвердили значущість одержаних результатів.

4. Для забезпечення впровадження розробленої методики формування базових управлінських компетенцій у студентів економічного профілю в процесі вивчення «управлінських» дисциплін розроблено, видано та впроваджено в навчально-виховний процес ВНЗ навчальний посібник для практичних та семінарських занять «Психологія управління та конфліктологія», методичні вказівки до виконання контрольних робіт для слухачів факультету перепідготовки кадрів.

Отже, мета – досягнута, гіпотеза – доведена, завдання – виконані. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми вдосконалення процесу формування управлінської компетентності майбутніх менеджерів економічного профілю. Потребує вивчення питання інтегрованої управлінської підготовки висококваліфікованих менеджерів економічного спрямування.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Статті у провідних наукових фахових виданнях:

1. **Андрущенко Н. О.** Роль і місце комунікацій у процесі управління (до питання підготовки управлінського персоналу) / Н. О. Андрущенко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. - Серія педагогіка і психологія : збірник наукових праць. Випуск 21. – Вінниця : ПП "Едельвейс і К", 2007. – С. 153-155.

2. **Андрущенко Н. О.** Формування готовності майбутніх менеджерів до керування колективом на заняттях з конфліктології / Н. О. Андрущенко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : збірник наукових праць. Випуск 14. - Київ-Вінниця : ДОВ "Вінниця", 2007. – С. 221-225.

3. **Андрущенко Н. О.** Комунікативна компетентність – необхідна складова успішності майбутнього менеджера / Н. О. Андрущенко // Освітнянські обрії : реалії та перспективи : збірник наукових праць. - К. : ІПТО, 2007. - № 1(1). – С. 14-16.

4. Петрук В. А. Ретроспективний аналіз інноваційних методів навчання / В. А. Петрук, **Н. О. Андрущенко**, О. П. Прозор. // Вісник ВПІ. – 2008. - № 4. - С. 127-131. *(Особистий внесок автора полягає в аналізі основних положень теорії ігрової діяльності, які були сформульовані і розроблені класиками російської та радянської педагогіки).*

5. **Андрущенко Н. О.** Ділові ігри як шлях до формування комунікативної компетентності майбутнього менеджера / Н. О. Андрущенко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : збірник наукових праць. - Випуск 17. - Київ-Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. – С. 250-253.

6. **Андрущенко Н. О.** Формування комунікативної компетенції у процесі підготовки майбутніх менеджерів / Н. О. Андрущенко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського : Серія педагогіка і психологія : збірник наукових праць. - Випуск 23. - Вінниця : ПП "Едельвейс і К", 2008. – С. 154-157.

7. **Андрущенко Н. О.** Конфлікт та шляхи контролю конфліктної ситуації (короткий огляд) / Н. О. Андрущенко // Вища освіта України : теоретичний та науково-методичний часопис. – 2008. - № 2 (29) – С. 98-103.

8. **Андрущенко Н. О.** Підготовка майбутніх менеджерів до управлінської діяльності у ВНЗ / Н. О. Андрущенко // Вісник Черкаського університету. Серія : Педагогічні науки. - Випуск 164. - 2009. – С. 114-116.

9. **Андрущенко Н. О.** Інтерактивні методи навчання як засіб розвитку пізнавальних інтересів студентів / Н. О. Андрущенко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : збірник наукових праць. - Випуск 21. - Київ-Вінниця : ТОВ «Планер», 2009. – С. 282-284.

10. **Андрущенко Н. О.** Інтерактивні технології навчання як активний засіб формування комунікативної компетентності / Н. О. Андрущенко // Вісник Черкаського університету. - Серія : Педагогічні науки. - Випуск 147. - 2009. – С. 81-84.

11. Петрук В. А. Динаміка формування базового рівня управлінської компетентності / В. А. Петрук, **Н. О. Андрущенко** // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Збірник наукових праць. - Випуск 23. - Київ-Вінниця : ТОВ «Планер», 2010. – С. 484-490. *(Особистий внесок автора полягає в аналізі результатів педагогічного експерименту та у підтвердженні висунутої гіпотези).*

12. **Андрущенко Н. О.** Управління, менеджмент, школи наукового управління : зміст, коротка характеристика / Н. О. Андрущенко // Вісник Черкаського університету. - Серія : Педагогічні науки. - Випуск 176. - 2010. – С. 5-7.

Методичні вказівки та навчальні посібники:

13. **Андрущенко Н. О.** Методичні вказівки до виконання контрольних робіт з дисципліни „Психологія управління та конфліктологія” зі спец. 7.050201 для слухачів факультету перепідготовки кадрів Інституту прогресивних освітніх

технологій / Н. О. Андрущенко, Л. А. Мацко. – Вінниця : ВНТУ, 2006. – 27 с. *(Особистий внесок автора полягає у розробці основних тем курсу: «Психологія управління як галузь знань, сфера практичної діяльності», «Діапазон можливих виходів з конфлікту» та складанні словника-глосарія основних термінів).*

14. Слободянюк А. В. Психологія управління та конфліктологія : навчальний посібник для практичних та семінарських занять / А. В. Слободянюк, **Н. О. Андрущенко**. – Вінниця : ВНТУ, 2010. – 120 с. *(Особистий внесок автора полягає у розробці матеріалів до проведення практичних та семінарських занять, тестові завдання для самоперевірки та орієнтовна тематика доповідей).*

Інші матеріали:

15. **Андрущенко Н. О.** Формування у майбутніх менеджерів навичок управління колективом. Збірник матеріалів VIII Міжнародної науково-практичної конференції "Гуманізм та освіта", 19-21 вересня 2006 р. – Вінниця : УНІВЕРСУМ - Вінниця, 2006. - С. 187-189.

16. Петрук В. А., **Андрущенко Н. О.** Інтерактивні методи навчання як форма підготовки майбутніх менеджерів: загальні принципи організації та проведення практичних занять. Тези 8-ої Міжнародної міждисциплінарної науково-практичної школа-конференції, 2-9 листопада 2008 р. – Харків. – С. 162-163. *(Особистий внесок автора полягає в обґрунтуванні доцільності використання інтерактивних методів навчання в підготовці майбутніх менеджерів).*

17. **Андрущенко Н. О.** Усвідомлена мотивація – запорука успішного управління. Тези II Міжнародної науково-практичної конференції "Модернізація освіти: пошуки, проблеми, перспективи", 28-31 травня 2007 р. – Масандра - К. : ІПТО, 2007. – С. 10-12.

18. **Андрущенко Н. О.** До проблеми взаємин викладач-студент в системі вищої освіти. Тези Міжнародної науково-практичної конференції. «Вища школа: національні пріоритети і європейські орієнтири», 29-30 квітня 2010 р. - Черкаси. - С. 174-175.

Анотації

Андрущенко Н. О. Формування базових управлінських компетенцій у майбутніх менеджерів економічного профілю засобами інтерактивних технологій. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Вінниця, 2011.

У дисертації розглянута проблема сутності і структури професійної діяльності менеджера в науково-педагогічній літературі, проведено ретроспективний аналіз інноваційних технологій навчання, здійснено виокремлення базових управлінських компетенції та розроблено й теоретично обґрунтовано методику формування базового рівня управлінської компетентності у майбутніх менеджерів економічного профілю засобами інтерактивних технологій. На основі теоретичного аналізу різноманітних підходів учених до понять «компетенція» та «компетентність», їх взаємозв'язку, «професійна

компетентність», «професійні компетенції» визначено, що нині тільки починаються спроби визначення «формули компетентності», її властивостей та критеріїв. Експериментально перевірено ефективність запропонованої методики. Розроблено та впроваджено в навчальний процес навчальний посібник для практичних і семінарських занять, а також методичні вказівки до виконання контрольних робіт з дисципліни «Психологія управління та конфліктологія».

Ключові слова: менеджер економічного профілю, інтерактивні технології навчання, управлінська компетентність, базові управлінські компетенції, методика формування.

Андрущенко Н. А. Формирование базовых управленческих компетенций у будущих менеджеров экономического профиля средствами интерактивных технологий. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Винницкий государственный педагогический университет имени Михаила Коцюбинского, Винница, 2011.

В диссертации рассмотрена проблема сущности и структуры профессиональной деятельности менеджера в научно-педагогической литературе. На основе исторических, педагогических, психологических, методических источников (украинских и зарубежных исследователей) ретроспективно проанализированы понятия «менеджмент», «менеджер», «компетентность», «компетенция», «профессиональная компетентность», «управленческая компетентность», «коммуникативная компетентность». Выявлено, что сегодня только начинаются попытки определения «формулы управленческой компетентности», её свойств и критериев, что однозначного определения понятия «управленческая компетентность менеджера» до сих пор не существует.

В исследовании предложены определения: «управленческая компетентность будущего менеджера» как имеющийся высокий уровень теоретических знаний по теории управления персоналом, вопросов психологии управления и конфликтологии, способность к практической реализации полученных знаний (умение планировать работу коллектива, принимать оптимально правильные решения, предвидеть и, при возникновении, устранять конфликты, прогнозировать ожидаемые результаты, корректировать и рефлексировать свою деятельность); «базовые управленческие компетенции» - это ключевые компоненты базового уровня управленческой компетентности, который должен иметь выпускник-менеджер после изучения «управленческих дисциплин» (теория управления, психология управления и конфликтология). Компонентами базового уровня управленческой компетентности будущего менеджера экономического профиля взяты: компетенции планирования, анализа и принятия решений; коммуникативная компетенция и компетенция контроля конфликтных ситуаций.

Проведенный ретроспективный анализ инновационных технологий подготовки специалистов экономического направления дал возможность теоретически обосновать и предложить методику формирования базового уровня управленческой компетентности у будущих менеджеров экономического профиля.

Предложенная методика логично соединяет традиционные (44%) и инновационные (56%) методы обучения (известные и адаптированные к использованию в процессе подготовки будущих менеджеров экономических специальностей деловые игры «Забастовка», «Маски», «Мозговой штурм» и разработанные нами деловые игры «Фармацевт», «Стратег», «Деспот», «Актеры», «КВН - коллоквиумы», дискуссии, «конференции»).

Результаты педагогического эксперимента показали эффективность предложенной методики формирования базового уровня управленческой компетентности менеджеров-экономистов. Разработано и внедрено в учебный процесс учебное пособие «Психология управления и конфликтология» для практических и семинарских занятий со студентами дневной и заочной форм обучения, а также методические указания к выполнению контрольных работ по дисциплине "Психология управления и конфликтология».

Ключевые слова: менеджер экономического профиля, интерактивные технологии обучения, управленческая компетентность, базовые управленческие компетенции, методика формирования.

Andruschenko N. A. Formation of basic managerial competences of future managers of economic profile by means of interactive technologies. – manuscript.

Dissertation for Scientific Degree of Candidate of Pedagogics , on speciality 13.00.04 - theory and methodics of professional education - Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhaylo Kotsyubynsky. - Vinnytsia, 2011.

The dissertation investigated the problem of essence and structure of professional activity of the manager, presented in scientific-pedagogical literature, on the basis of study of literature sources- Ukrainian, Russian, English – various approaches to definition of the notion “competence”, “managerial skills”, “managerial competence”, their interrelation is analyzed.

It was revealed, that there is no generally accepted definition of the notion “managerial competence”. In the given research the author suggested the definition “basic level of managerial competence of future manager”. The analysis of modern innovation technologies applied for training specialists in the sphere of economics enabled to develop, theoretically substantiate and experimentally verify the efficiency of the suggested method, aimed at formation of basic level of managerial competence of future managers of economic profile.

The suggested training technique logically combines traditional and innovative methods. The results of pedagogical experiment showed the efficiency of the suggested training technique aimed at formation of basic level of managerial competence of future managers-economists.

Manual entitled “Psychology of management and Conflictology” is elaborated and implemented in educational process for practical classes and seminars for students of full-time and extra-mural forms of education; methodical guide for of execution of tests papers of the subject “Psychology of administration and Conflictology” is elaborated.

Key words: manager of economic profile, interactive education technologies, managerial competence, basic managerial competence, formation technique.

Підписано до друку 18.04.2011 р. Формат 29,7×42 ¼
Наклад 100 прим. Зам. № 2011-093
Віддруковано в комп'ютерному інформаційно-видавничому центрі
Вінницького національного технічного університету.
м. Вінниця, вул. Хмельницьке шосе, 95. Тел.: 59-87-38.